

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація

Представлено аналіз основних моделей корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) промислових підприємств, які склалися у розвинених країнах світу. Визначено особливості, характерні риси та ознаки американської та європейської моделей КСВ.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність (КСВ), американська модель КСВ, європейська модель КСВ.

Abstract

The analysis of fundamental models of corporate social responsibility (CSR), which were formed in developed countries, is presented in the article. The characteristic features of American and European CSR models are determined.

Key words: Corporate Social Responsibility (CSR), American CSR Model, European CSR Model.

Постановка проблеми та формулювання цілей статті. Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це особливий підхід до ведення підприємницької діяльності, який за останні п'ятдесят років набув значного поширення у Західних країнах. В Україні процес розвитку КСВ знаходиться на початковій стадії. Саме тому для забезпечення його ефективного розвитку у нашій країні значної актуальності набуває питання визначення особливостей формування та тенденцій розвитку КСВ у високо розвинутих країнах, що дасть можливість відібрати найбільш прийнятні елементи для вітчизняних промислових підприємств.

Як наслідок, завданням даної статті є аналіз основних моделей корпоративної соціальної відповідальності, що склалися у світі, їх узагальнення, визначення характерних ознак та особливостей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для досягнення поставленої мети автором статті досліджено публікації вітчизняних та закордонних вчених, у роботах яких знайшли своє відображення різні аспекти розвитку КСВ у Західних країнах. А саме, питання розвитку КСВ у США (М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури, І.В. Барбашин, Т.А Федотовская, С.Н. Титов), особливості розвитку КСВ у країнах Європи (Т. Бредгард, Дж. Мун, Д. Маттен, С. Літовченко та інші).

Основний матеріал дослідження. Зважаючи на значні історичні, культурні, політичні та соціальні відмінності, характерні для розвитку цих країн, вчені виділяють дві основні моделі корпоративної соціальної відповідальності – американську та європейську, при цьому європейську модель поділяють на КСВ континентальної Європи, КСВ Великої Британії та КСВ скандинавських країн.

Перша поява терміну і категорії корпоративної соціальної відповідальності у США була зафіксована ще у кінці ХІХ - на початку ХХ ст. У цей час у США народилася доктрина капіталістичної благодійності. Згідно цієї концепції, прибуткові організації повинні жертвувати частину своїх коштів на користь суспільства, тобто фінансувати суспільні потреби. Наприклад, промисловець Е. Карнегі заснував 2000 публічних бібліотек, Дж. Рокфеллер створив фонд, діяльність якого була спрямована на допомогу соціально незахищеним верствам населення [4., с.142].

У наш час ініціаторами розробки та впровадження програм КСВ продовжують виступати окремі підприємства, діяльність яких у даній сфері традиційно визначається через філантропічну модель, тобто підприємства діляться частиною прибутків, інвестуючи її на суспільно-корисні ініціативи (наприклад, розвиток освіти, медицини,

наукові дослідження тощо). При цьому діяльність підприємства у даній сфер визначається внутрішнім кодексом корпорації та особистими перевагами її керівників чи власників. Держава ж за допомогою різного роду пільг лише стимулює підприємства до вкладення коштів у ту чи іншу сферу діяльності [3, с.19; 6].

У США напрацьовані численні механізми участі підприємств у фінансуванні найрізноманітніших некомерційних проектів. Зазвичай подібна діяльність виражається через створення та роботу численних корпоративних фондів, націлених на вирішення різноманітних соціальних проблем (підтримка професійної освіти, пенсійних і страхових сфер для персоналу) [1, с.14-15]. Класичним прикладом може виступати Фонд Біла і Мелінди Гейтс з капіталом майже 27 мільярдів доларів, діяльність даного фонду спрямована на поліпшення системи освіти і охорони здоров'я в різних країнах світу [3, с.18].

На відміну від США у Європі концепція корпоративної соціальної відповідальності офіційно була сформована лише наприкінці ХХ століття та знайшла своє відображення у документі Європейської комісії «Зелена книга», який був опублікований у 2001 році [5, с.116].

На відміну від американської у європейській моделі основною діючою особою є держава, яка жорстко регламентує та контролює діяльність підприємств у сфері КСВ. За допомогою податків відбувається перерозподіл прибутків підприємства та спрямування значної їх частини на забезпечення розвитку соціальних систем європейських країн. В результаті, у більшості європейських країн створено розгорнуту систему державного регулювання КСВ підприємств, яка включає вимоги щодо захисту прав працівників, їх соціального та медичного забезпечення, охорони навколишнього середовища тощо. Тобто, ті напрями діяльності підприємств, які у американській моделі КСВ є добровільними та можуть виступати проявом соціальної відповідальності, в європейській моделі КСВ є обов'язковими, закріпленими у законах умовами роботи підприємства. Через високий рівень податків благодійна діяльність серед європейських підприємств не так поширена як серед американських [3, с.14-15]. Інша характерна особливість європейської моделі полягає у широкому залученні зацікавлених сторін до спільної роботи над програмами КСВ підприємства. Важливими учасниками європейської моделі КСВ є профспілки, професійні асоціації, працівники, члени місцевої громади [6]. В той час як у американській моделі основна увага у діяльності підприємства фокусується на забезпеченні його прибутковості та відповідальності перед акціонерами [1, с.14-15].

Розглянемо тепер на прикладі Данії особливості формування та тенденції розвитку скандинавської моделі КСВ. Так, Данія є яскравим прикладом скандинавської держави загального добробуту. Вона є однією з перших європейських країн, у якій КСВ стала цілеспрямованою державною стратегією. Концепція КСВ була впроваджена Міністерством соціальних справ Данії ще у 1994 р. Спільними рисами, притаманними як європейській моделі КСВ, так і КСВ Данії, є те, що провідна роль тут також належить державі та соціальним партнерам (профспілкам, професійним об'єднанням тощо). Однак, поняття КСВ підприємств є більш вузьким і стосується лише ринку праці, попиту та пропозиції робочої сили. В даному випадку КСВ формується на основі політики зайнятості і спрямована на те, щоб переконати, мотивувати та змусити роботодавця скоротити масштаби виключення з робочої сили, збільшити інтеграцію на ринку праці безробітних та інвалідів.

Інноваційним елементом КСВ Данії, як державної стратегії, є перехід від традиційного регулювання сфери пропозиції робочої сили до втручання у сферу попиту. Стандартна інтерпретація КСВ різними акторами, що визначають політику зайнятості (включаючи асоціації працедавців і профспілки), представлена у табл.1.1.

Таблиця 1.1.

Стандартна інтерпретація КСВ у Данії

	Мета	Приклади інструментів
Внутрішня соціальна відповідальність	Запобігти виключенню зі складу робочої сили підприємства	Заходи щодо охорони здоров'я і безпеки праці; методи скорочення відпусток по хворобі; режим зайнятості, який сприяє підтримці сімейних відносин; можливість влаштуватися на роботу для кожного; навчання впродовж всього життя; гнучкі програми виходу на пенсію
	Втримати працівників, які ризикують виявитися виключеними з робочої сили	Активна допомога особам, схильним до захворювань, або з обмеженою працездатністю; неформальні «гнучкі» і «м'які» робочі місця; соціальні гарантії в колективних договорах підприємств
Зовнішня соціальна відповідальність	Інтегрувати безробітних, які виключені зі складу робочої сили	Створення робочих місць у т.ч. і спеціалізованих; запровадження формальних схем субсидування зарплати (схеми «гнучких» і «м'яких» робочих місць); навчання на робочому місці в приватному і державному секторах; освіта і професійна підготовка; ротація робочих місць або схеми реабілітації

Як видно з таблиці 1.1, КСВ у Данії зосереджується на відповідальності роботодавців відносно наявної і потенційної пропозиції робочої сили. Очікується, що роботодавець – держава або приватна структура – попереджуватиме виключення зі складу робочої сили, активно утримуватиме індивідів, що потрапили в групу ризику (тобто внутрішня соціальна відповідальність), а також інтегруватиме безробітних, виключених з робочої сили (зовнішня соціальна відповідальність). У даному випадку КСВ підприємства є продовженням активної політики зайнятості взагалі [2, с.54-55].

Щодо британської моделі КСВ, то тут можна виділити декілька етапів її розвитку. Перший етап (XVIII – XIX ст.ст.) характеризувався активною роллю підприємств у розбудові соціальної інфраструктури (будівництво будинків для працівників, шкіл, лікарень тощо). На початку XX ст. (другий етап розвитку КСВ) відбулося зростання державної підтримки тих напрямків соціального забезпечення, які раніше фінансувалися за рахунок підприємств. В першу чергу, це стосувалося освіти, охорони здоров'я, пенсійної системи тощо. Діяльність підприємств у сфері КСВ зводиться до благодійності. Третій етап розвитку КСВ (остання чверть XX ст.) ознаменувався серйозними економічними проблемами, різким зростанням безробіття. Намагаючись розв'язати проблему безробіття уряд починає проводити активну політику стимулювання розвитку КСВ підприємств. В результаті, починаючи з 80-х років XX ст. діяльність підприємств у сфері КСВ стає більш відкритою і переходить із локального на загальнонаціональний рівень. В першу чергу, КСВ підприємств проявлялася в організації та проведенні навчання безробітних, створенні умов для отримання ними необхідного досвіду.

Серед рис, притаманних сучасній Британській моделі КСВ, що свідчать про її активний розвиток, можна виділити наступні (табл. 1.2.) [7]:

Таблиця 1.2.

Характерні риси, притаманні Британській моделі КСВ

Характерні риси	Опис
Створення великої кількості асоціацій чи парасолькових організацій	Велика кількість асоціацій чи парасолькових організацій, які сприяють розвитку КСВ, серед яких можна виділити Business in the Community, London Benchmarking Group, Institute for Social and Ethical Accountability, Institute for Sustainability, Tomorrow's Company;
Розвиток консалтингових послуг	Широкий розвиток консалтингових установ, що працюють у сфері КСВ;
Активний розвиток КСВ на всіх рівнях управління підприємством	Створення на багатьох підприємствах спеціальних підрозділів по КСВ, що мають власний бюджет та представництво на рівні Ради Директорів. Крім того, значного поширення набула практика підготовки соціальних звітів та проведення їх незалежної перевірки;
Значна увага з боку зацікавлених груп.	Підвищений інтерес до КСВ проявляють представники фінансового сектору та ЗМІ. Наприклад, "Таймс" публікує індекси соціальної відповідальності у своєму щотижневому розділі "Профіль Компанії", "Файненшиал Таймс" та "Гардіен" публікують власні соціальні звіти. Крім того, у Великій Британії зростає кількість соціально-відповідальних інвестиційних фондів.

На сьогодні КСВ у Великобританії поєднує в собі елементи американської і континентальної моделей. Так, проявом американської моделі є активна позиція великих підприємств щодо розробки власних ініціатив у сфері КСВ. В той же час Великобританія має розвинену державну систему соціального забезпечення і охорони здоров'я. Це єдина країна, де уряд призначає Міністра із питань соціальної відповідальності бізнесу. Крім того, уряд проводить активну політику підтримки підприємств, що здійснюють соціально-відповідальну діяльність, яка проявляється у встановленні пільгового режиму оподаткування, співфінансуванні окремих заходів щодо просування ініціатив у забезпеченні відповідності національних стандартів КСВ прийнятим міжнародним стандартам [3, с. 21-22].

Висновки. Як видно із розглянутого вище основні національні розбіжності у формуванні корпоративної соціальної відповідальності, які є характерними для європейської та американської моделі КСВ, визначаються тим, наскільки високим є контроль за діяльністю підприємств з боку держави. А це, в свою чергу, впливає на рівень поширення, форми та методи КСВ, які використовуються підприємствами у своїй діяльності. Як наслідок, КСВ американських підприємств за рівнем розвитку, історичними традиціям та напрямками реалізації значно випереджає діяльність європейських підприємств у даній сфері.

Література

1. Барбашин И.В., Федотовская Т.А., Титов С.Н. Корпоративная социальная ответственность в современной России: теория и практика // Аналитический вестник. - 2005, №26 (278).- 75с. (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL.: <http://www.council.gov.ru> – Загол. з екрану.
2. Брэдгард Т. Социальная ответственность бизнеса между государственной политикой и политикой предприятий // SPERO Социальная политика: экспертиза, рекомендации, обзор, Зима 2005, №2.- С.50-70. (Електрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL.: <http://spero.socpol.ru>– Загол. з екрану.

3. Доклад о социальных инвестициях в России за 2004 год / Под общей ред. С.Е. Литовченко— М.: Ассоциация Менеджеров, 2004 г. – 80 с.
4. Мескон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента; Пер. с англ. – М.: «Дело», 1993 – 703с.
5. Социальная ответственность бизнеса. Корпоративная отчетность —новый фактор взаимодействия бизнеса и общества.: Сб. ст., лекций и выступлений / Под общ. ред. Л.Г. Лаптева. — М.: ЗАО Финансовый издательский дом «Деловой экспресс», 2004. – 310 с.
6. Matten D., Moon J. “Corporate social responsibility in Europe –state-of-the-art and future perspectives in a globalizing economy”, at Academy of Management Annual Conference, August 2003, Seattle. (Электрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL.: <http://www.nottingham.ac.uk/nubs/ICCSR> – Загол. з екрану.
7. Moon J. Government as a Driver of Corporate Social Responsibility // International Centre for Corporate Social Responsibility (ICCSR) Research Paper Series No. 20-2004 (Электрон. ресурс) / Спосіб доступу: URL.: <http://www.nottingham.ac.uk/business/ICCSR> – Загол. з екрану.